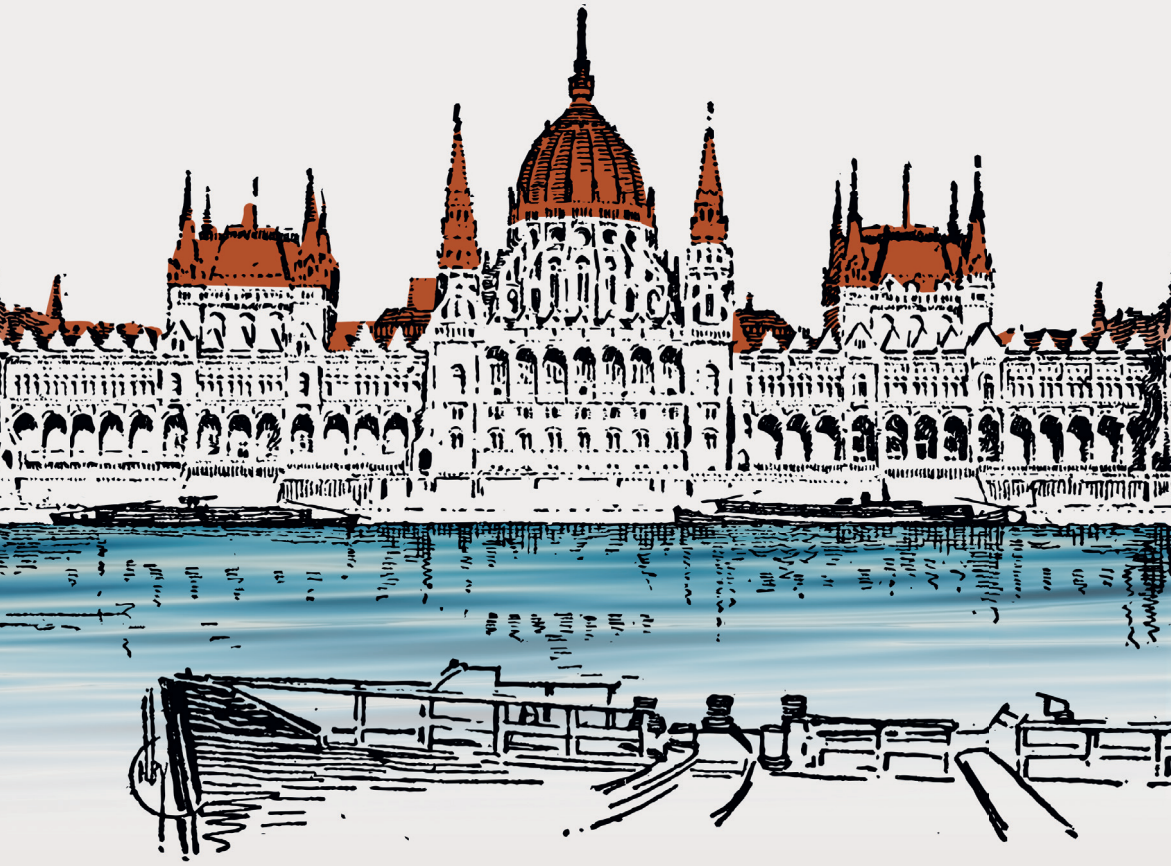
‘Een grandioos portret van Boedapest.’
Simon Sebag Montefiore

Victor Sebestyen

BOEDAPEST

Tussen Oost en West

SPECTRUM

1

AQUINCUM

> Kijk terug naar de dingen uit het verleden, zoals de ontelbare regimes, en u kunt in de toekomst kijken.
>
> Marcus Aurelius (121-180 n.C.), *Overpeinzingen* [*Ta eis heauton*], Boek Zeven

Een paar voetafdrukken van een paleolithische vrouw en kind, ongeveer 30.000 jaar geleden achtergelaten, zijn in de zomer van 1994 gevonden onder een van de voornaamste doorgaande wegen van Boeda, de Fő utca (de Hoofdstraat), vlak bij de Donau. Ze werden blootgelegd door een tractor waarmee de straat werd opgebroken en wekten direct een golf van belangstelling en discussie op onder de Hongaren over het verre verleden. Voor kinderen die onder het vijfenveertig jaar heersende communisme naar school waren gegaan en de eerdere generaties, die waren onderwezen onder de regimes van nationalistisch rechts, begon de geschiedenis in de negende eeuw n.C. toen nomadische Magyarenstammen, afkomstig van de Kazachse steppen, westwaarts trokken en zich vestigden in het Donaubekken. Vóór die tijd, zo luidde het verhaal, was het gebied bijna leeg geweest, maagdelijk land. De stenen van Boedapest zijn echter altijd politiek geweest; elke nieuwe ontdekking van leven van vóór de Magyaarse 'verovering' was het startsein voor een nieuwe ronde cultuuroorlogen over wie een echte Hongaar was, wanneer precies en waar. In de loop der jaren hebben verscheidene archeologen in de buurt langs de Donau resten blootgelegd van een beschaving uit de bronstijd en werktuigen, wapens en gouden voorwerpen gevonden van meer dan drieduizend jaar oud. Van de achtste tot de vijfde eeuw v.C. bouwden de nomadische Scythen, die oorspronkelijk afkomstig waren uit Centraal-Azië, tijdelijke dorpen op de plaats waar nu Boedapest ligt. Een van de Scythische stammen waren de Pannoniërs.

Bewijs van de vroegste semipermanente bewoning werd midden jaren negentig gevonden: een rond 550 v.C. door een Keltische stam, de Evariskanen, gebouwde versterking op wat nu de Gellértberg heet in het noorden van Boeda. Ze hadden daar een goed uitzicht op de bocht in de rivier. Van de Evariskanen of hun taal is weinig bekend, maar aangenomen wordt dat zij hun kleine nederzetting, die rondom minerale bronnen was gebouwd waarin heerlijk gebaad kon worden, Ak-Ik noemden, 'warm water'. Boedapest is altijd een kuuroord geweest.* In het land verder naar het oosten aan de overkant van de rivier, het huidige Pest, woonden de Sarmatianen. De Donau was een natuurlijke grens, die moeilijk over te steken was. Maar zij hebben geen permanente vestigingen in de streek gebouwd.[1]

Aan het begin van onze jaartelling maakten de legioenen van de eerste keizer van Rome, Augustus, korte metten met de Evariskanen, die werden verslagen en onderworpen. Vanaf ongeveer het jaar 50 groeide het Romeinse leger en begon het met de bouw van een reeks forten langs de rivier om de nieuwe provincie van het rijk, Pannonië, in de gaten te houden. Een van de eerste van die forten, waarin in het begin een eenheid van de cavalerie was gelegerd, was Aquincum – eveneens genoemd naar minerale koud- en warmwaterbronnen, die onderaan de Boedaheuvels liggen.

Rond het jaar 90, tijdens de regeerperiode van keizer Domitianus, versterkten de Romeinen het fort en begonnen ze met de bouw van een veel groter legerkamp, een legionair fort of *castrum*. Aquincum werd het hoofdkwartier van de Legio II Adiutrix, de voornaamste legermacht die 'barbaarse' invallen vanuit het noorden en oosten moest tegengaan. Tegelijkertijd ontstond een grote garnizoensstad naast het legerkamp ten behoeve van de soldaten en hun gezinnen. Er kwamen allerlei ambachtslieden, van koks, schoenlappers, kleermakers tot prostituees om de soldaten te voeden, te kleden en te vermaken, samen met een groot aantal slaven die meestal afkomstig waren van 'barbaarse' volkeren van buiten het Romeinse Rijk.

* De Romeinen schijnen althans te hebben gedacht dat de Evariskanen hun nederzetting zo noemden, aangezien het heel dicht bij een equivalent in het Latijn ligt. Maar enige recente aanwijzingen lijken erop te duiden dat het toch echt een Keltische naam was.

In 106 maakte keizer Trajanus van Aquincum de nieuwe hoofdstad van de provincie, die hij herdoopte in Pannonia Inferior. Ten westen hiervan lag Pannonia Superior met als voornaamste stad Vindobona (het tegenwoordige Wenen). Op een eiland midden in de Donau, het huidige Óbuda, werd een groots twee verdiepingen tellend paleis van 120 bij 120 meter gebouwd. De eerste van de proconsuls van Aquincum, die in het paleis woonde en van 106 tot 108 gouverneur was, was Publius Aelius Hadrianus, de latere keizer Hadrianus. Van het gebouw is jammer genoeg nauwelijks iets bewaard gebleven. Eind jaren veertig legden de Sovjets in de vroege dagen van hun Oost-Europese rijk er de betonnen fundering overheen van een scheepswerf, maar uit de nog bestaande tekeningen, enkele mozaïeken en zorgvuldig gereconstrueerde modellen blijkt dat het een prachtig gebouw moet zijn geweest.[2]

De garnizoensstad werd groter naarmate het aantal soldaten toenam en er een tweede legioen werd gelegerd – in de derde eeuw zouden het er uiteindelijk vier worden – om het toenemende aantal invallen van barbaren een halt toe te roepen. Keizer Marcus Aurelius verbleef regelmatig in het fort in Aquincum en uit aanwijzingen blijkt dat hij hier in 167 begonnen is met het schrijven van zijn *Overpeinzingen*; hij was toen in de stad, maar was niet direct betrokken bij militaire manoeuvres aan het front. Het is zeker dat hij delen van het werk in Aquincum schreef, misschien zelfs wel het aforisme dat zo toepasselijk is voor de geschiedenisbewuste Hongaren: 'Kijk terug naar de dingen uit het verleden, zoals de ontelbare regimes, en u kunt in de toekomst kijken.'*

Aquincum werd een nederzetting met een stadsplanning van stenen huizen en geplaveide straten, een grote haven met werven en magazijnen. Ze had een enorm amfitheater voor spelen, waarin 12.000 toeschouwers plaats konden nemen. De arena was met 89 bij 66 meter groter dan die van het Colosseum in Rome, maar er was voor veel minder toeschou-

* Marcus Aurelius bracht in totaal meer dan een jaar in Aquincum door en bevond zich minstens twaalf jaar van zijn leven buiten Rome in verschillende versterkingen langs de Donau, waar hij streed tegen verschillende 'barbaarse' volkeren: de Marcomannen, de Quaden, de Jazygen en andere van de eerste golf van volkeren die uiteindelijk het hele Romeinse Rijk zouden overweldigen. Hij was nog kort voor zijn overlijden in 180 in Vindobona.

wers plaats dan in het Colosseum, dat 80.000 zitplaatsen had. Er waren ingangen aan vier zijden en kooien om de slachtoffers in te stoppen die afgeslacht zouden worden bij de *venationes*, de gevechten tussen mensen en dieren in het theater. Er lag een verfijnd ondergronds systeem van waterleidingen zodat de vloer van het theater onder water kon worden gezet voor gespeelde zeeslagen met modelschepen, waar het Romeinse publiek zo van hield.*

Het noodlot trof Aquincum rond 170 toen de zogenaamde Pest van Antoninus toesloeg. In het hele Romeinse Rijk stierven honderdduizenden mensen tijdens een pandemie van een onbekende ziekte (waarvan nu wordt aangenomen dat het een variant van de pokken was). De ziekte 'at het lichaam op, veroorzaakte hoestaanvallen, vernietigde longen en andere organen', volgens de Griekse arts Galen, die in drie golven waarin de ziekte toesloeg veel slachtoffers behandelde. De pandemie trof Aquincum hard; mogelijk overleed wel een kwart van alle legionairs van het fort. Maar vanwege de niet aflatende vijandelijke invallen en de kleine afstand naar Italië werd het garnizoen van dusdanig groot strategisch belang geacht, dat het sturen van versterkingen de hoogste prioriteit had.[3]

Pannonië had behoorlijk grote politieke invloed in het rijk als springplank voor getalenteerde en ambitieuze mannen. In 193, het zogenaamde 'vijfkeizerjaar', waarin Rome bijna werd verscheurd door een burgeroorlog, werd het politiek vacuüm gevuld met de proclamatie van de Pannonische legioenen waarin zij zich vóór senator Septimius Severus als keizer uitspraken. Voor Septimius Severus begon een regeerperiode van achttien jaar, die nieuwe welvaart en een zekere mate van stabiliteit in het rijk bracht.

Septimius Severus was ongeveer een decennium voor zijn troonsbestijging gouverneur geweest van Pannonië en een jaar later promoveerde hij Aquincum uit dankbaarheid voor de steun van zijn supporters in de provincie tot *colonia*. Dit betekende veel meer dan status alleen. Hiermee

* Toen de Romeinse macht afnam, werd het theater omgebouwd tot versterking en door verschillende volkeren gebruikt in de tijd van de Grote Volksverhuizingen. Vanaf de twaalfde eeuw verdween het langzaam onder aarde en de enorme berg die zo ontstond, werd de Királydomb genoemd, de 'Koningsheuvel'. In de negentiende eeuw werden er arbeidershuizen op gebouwd ten behoeve van de nabijgelegen textielfabrieken van Óbuda. Pas vanaf de jaren dertig worden er opgravingen verricht.

werd de stad een belangrijke provinciehoofdstad en werden een groot deel van de Keltische bevolking en een paar slaven Romeinse burgers. In de eeuw daarop beleefde Aquincum een enorme bloei. Een burgerwijk op de oever van de Donau, op enkele kilometers van de militaire basis, groeide snel. Op zijn hoogtepunt had de wijk zo'n 40.000 inwoners, groot naar Romeinse maatstaven, en de meesten van hen waren legerveteranen met hun gezinnen en geromaniseerde Kelten. Dit was de eerste echte stad van Hongarije. Het zou nog 1500 jaar duren voordat er weer zoveel mensen woonden.

Als je goed kijkt zie je nog steeds veel dat herinnert aan het Romeinse Boeda.* Midden op een van de drukste plekken in de stad, op het Flóriánplein, midden in een busstation en een complexe kruising van wegen en tunnels, liggen de resten van een enorm complex warmwaterbaden, dat minstens zo indrukwekkend moet zijn geweest als wat de Ottomanen of de Habsburgers later zouden bouwen. Hier is ook nog een herinnering te vinden aan een eerdere muzikale stad. Bij de baden vonden archeologen in de jaren negentig de schitterende, rijkversierde grafkist van Aelia Sabina, de vrouw van de hoofdorganist van het militaire kampement, een van de belangrijkste muzikanten van de stad, met een ontroerende inscriptie:

> In deze steen opgesloten ligt Sabina, lieve en trouwe vrouw. Ze blonk uit in de kunsten en streefde als enige haar man voorbij. Haar stem was zoet, haar vingers bespeelden de snaren. Maar toen zweeg ze, plotseling weggerukt. Ze leefde drie decennia, min vijf jaar, helaas [...] Maar zijzelf leeft door. Ze was een koningin onder de waterorgelspelers. Moge iedereen die dit leest, gelukkig zijn. Mogen de goden jou bewaren en moge jij met vrome stem 'Het ga je goed, Aelia Sabina' uitroepen. Titus Aelius Justus, waterorganist en bezoldigd musicus van het Tweede Ondersteuningslegioen, richtte dit monument op voor zijn vrouw.

* Niemand leek erg veel belangstelling te hebben voor Aquincum, tot het einde van de negentiende eeuw, toen de bloeiperiode aanbrak waarin het moderne Boedapest werd gebouwd. Toen begonnen de opgravingen en decennialang werden de meeste stenen en kapitelen die later in het Aquincum Museum terecht zouden komen, opgeslagen in een zijkamertje van een restaurant in Boeda, Frindt's Taverna, befaamd om zijn vislekkernijen.

Franz Liszt en Kodaly zouden haar muziek zeker hebben gewaardeerd.[4]

In totaal hebben achtenveertig gouverneurs en proconsuls vanuit Aquincum over Pannonië geheerst, de meesten van hen familieleden van de keizer. Een van de succesvolste was Caius Septimius Castinus, zwager van Septimius Severus, die van 209 tot 211 gouverneur van Pannonië was en toen terugging naar Rome waar hem een heldenverering wachtte als de hoogste consul van het rijk. Cassius Dio had een minder gelukkige tijd. Hij was gouverneur van 226 tot 228 en nadat hij was teruggekeerd in Rome, schreef hij een omvangrijke geschiedenis van het rijk, waarin hij ook zijn beroerde periode in Aquincum beschreef. Hij was gewend aan het Middellandse Zeegebied en kon maar niet wennen aan het strenge klimaat van zijn noordelijke grensprovincie of het ongemanierde soldatenleven. Het was een 'buitengewone ervaring voor een man van mijn opvoeding om te zien dat de Donau dichtvroor in de winter', schreef hij.

Maar er waren ook gouverneurs die hun tijd in Aquincum niet overleefden, zoals Aelius Triccianus. Hij werd geboren in Pannonië en was van burgerlijke komaf, maakte carrière in het leger en werd in 217 gouverneur van Pannonia Inferior. Hij was een goede vriend van keizer Macrinus. Toen de keizer echter bij een staatsgreep werd vermoord, regelde diens opvolger Heliogabalus dat ook de gouverneur werd gedood. Daarna werd zijn naam verwijderd van alle mijlpalen, die tijdens zijn gouverneurschap waren neergezet.[5]

Recente opgravingen, waarbij buitengewone verzamelingen zilver, goud en juwelen zijn gevonden, tonen aan dat enkele van de inwoners van Aquincum duidelijk heel rijk waren en vele redelijk welvarend. De Seusoschat, veertien fantastische zilveren schalen en bekers uit ongeveer 210, opgeborgen in een koperen ketel, is eind jaren zeventig ontdekt; sommige van de stukken bevonden zich tussen de voorraden van een bar in Boeda. De vondst was aanleiding voor een nieuwe bladzijde in de geschiedenis van Aquincum. Een van de voorwerpen is een grote schaal met een complexe afbeelding van eters aan een tafel, vergezeld van de inscriptie: 'Mag dit vaatwerk eeuwen bij je blijven, Seuso, en je nakomelingen waardig dienen.' Seuso was rond het midden van de vierde eeuw de eigenaar van een enorme villa bij Aquincum en er zijn aanwijzingen dat hij christen was, zoals minstens drie voorafgaande generaties van zijn familie waren geweest. Vroeg in de derde eeuw begon het christendom

zich snel te verspreiden in de provincie. Rond 260 werd een basiliek voor de eredienst gebouwd, en in dezelfde tijd werden gladiatorengevechten in het amfitheater verboden.

De Romeinse macht in Pannonië begon in de vierde eeuw af te nemen. Dat gold ook voor de voorspoed van Aquincum. De inwoners werden verdreven door indringers van verschillende volkeren, die vanuit het noorden en oosten binnenvielen en stukje bij beetje het vermogen en de vastberadenheid van de Romeinen om hun rijk te verdedigen, ondermijnden. Tegen het einde van de eeuw waren zowel de militaire als de burgerlijke vestigingen zo goed als verlaten. In plaats van vier goed uitgeruste legioenen bestond de Romeinse militaire aanwezigheid uit niet meer dan tweehonderd man en er waren nog geen tweeduizend burgers. Toen de Hunnen in 437 de nederzettingen van Aquincum plunderden, bleef er nauwelijks een bouwwerk overeind. Dit was de eerste van vele keren dat Boedapest werd verwoest.[6]

2

DE MAGYAREN

Bevrijd ons, o Heer, van de pijlen van de Hongaren.

Veelvoorkomende wens in tiende-eeuwse
psalters uit Duitsland en Lombardije

Aan het begin van de tiende eeuw werden de Magyaren twee generaties lang beschouwd als de gesel van Europa. Tussen 900 en 950 liepen ze in de Duitse staten, Noord-Italië en Midden- en Zuid-Frankrijk – zelfs over de Pyreneeën in Spanje tot aan Córdoba toe – alles onder de voet wat ze tegenkwamen, plunderend, afbrandend, moordend. Bekend is dat ze de hedendaagse steden Bremen, Basel, Orléans en Otranto (in de hak van Italië) hebben geplunderd. Ze dienden als huurtroepen van oorlogszuchtige vorsten, die heersten van de Oostzee tot de Middellandse Zee. Ze vochten afwisselend voor en tegen de Italiaanse koning Berengarius, voor en tegen Arnulf van Beieren, eerst voor de heersers van Byzantium en toen tegen hen.

In het Oud-Franse *Chanson de Roland*, het *Roelantslied*, uit de elfde eeuw worden de Magyaren samen met de Saracenen 'duivelsgebroed' genoemd, die een spoor van bloed achterlieten. In andere middeleeuwse kronieken worden ze verward met de Hunnen, een geheel ander, zij het net zo gewelddadig volk. Volgens de mondelinge overlevering, die nog lang is voortgezet, waren zij een 'afschrikwekkende gruwel' en 'bloeddorstige mensenetende monsters uit Scythië' die angst en paniek verspreidden.

Een gruweldaad die plaatsvond in de lente van 926 is het waard hier te vermelden, aangezien het het oudste geschreven verslag is waarin de Magyaren worden vermeld. Ze overvielen de abdij van Sankt Gallen in het noordoosten van het huidige Zwitserland, maakten haar met de grond

gelijk en vermoordden tientallen monniken en nonnen, onder wie Wiborada, een adellijke vrouw die een decennium eerder non was geworden. Vlak voor de overval op 1 of 2 mei was ze erin geslaagd haar onbetaalbare verzameling handschriften in veiligheid te brengen. Toen de bende Magyaren arriveerde in de niet verdedigde abdij, werd zij in stukken gehakt. Maar haar heilige boeken overleefden de aanslag – zij werd daarom in 1047 door paus Clemens II heilig verklaard en is sindsdien de patroonheilige van de bibliotheken.* In de kroniek van de monnik Ekkehard de Jongere wordt beschreven hoe de 'heidense barbaren [...] naderden als een bliksemflits' via Beieren en Zwaben. 'De slachting nam van dag tot dag toe. [...] De barbaren dreven met getrokken zwaarden de streek rondom het Meer van Konstanz naar de rand van de afgrond, doodden talloze mensen en brandden alle huizen plat.'[1]

Rond dezelfde tijd plunderden roversbendes stukken van Lotharingen. Regino, de abt van Prüm, legde de komst van de Magyaren vast, die volgens hem 'Petsjenegen' waren 'die binnendrongen vanaf de Scythische steppen.' Hij schreef over een aanval op monniken in zijn abdij en van hun 'pijlen met hoornen punt waartegen bijna geen bescherming mogelijk is. [...] Deze Magyaren zijn geen mensen, ze leven als wilde beesten.' Een eeuw lang werd in Duitse, Italiaanse, Franse en Spaanse kloosters de bede uitgesproken: '*De sagittis Hungarorum libera nos, Domine*' – 'Bewaar ons, Heer, voor de pijlen van de Hongaren.'

Maar er zijn ook verslagen uit de tiende eeuw, ook van Ekkerhard, die worden bewaard in de abdij van Sankt Gallen waaruit een andere kant naar voren komt van het karakter en de houding van de Magyaren. Volgens Heribald, een van de monniken die een tweede overval op de abdij overleefden na de eerste, waarbij Wiborada was vermoord, zagen ze er wel woest uit, maar gedroegen ze zich niet erger dan andere krijgslieden in die tijd. Ze stonden toe dat enkele monniken, onder wie Heribald, meeaten bij een feestmaal dat op de binnenplaats van de abdij, die niet verwoest was, werd gehouden. In de jaren daarna zou hij nog vaak verklaren dat de Magyaren 'stukken vlees nog bijna rauw verorberden, ze aan

* Ze was ook de eerste vrouw die door de katholieke kerk heilig werd verklaard. Ekkehards kroniek is vermoedelijk tussen 970 en 1000 geschreven en wordt in de herbouwde abdij van Sankt Gallen bewaard als de *Vita Sanctae Wiboradae*.

stukken scheurden met hun tanden [...] ze dronken veel van de wijn van het klooster'. Ze gooiden 'afgekloven botten naar elkaar als tijdverdrijf en ze zongen onbesuisd [...] Om uiting te geven aan hun goede humeur, dansten ze en worstelden ze met elkaar voor het oog van hun aanvoerders.' Toen de monniken die erin waren geslaagd aan de overval te ontkomen terugkeerden in de abdij van Sankt Gallen, ondervroegen ze Heribald over wat hij had gezien. Hij gaf een verrassend antwoord. 'Ze waren geweldig,' zei hij. 'Ik heb nooit zulke vrolijke mensen in onze abdij gezien. Ze deelden heel veel eten en drinken uit voordat ze vertrokken.' Hij vervolgde met een beschrijving van een groep luidruchtige, vrolijke en overmatig drinkende, maar open en joviale mannen, het type dat in de loop van de geschiedenis veel voorkomt in de Hongaarse heldenliteratuur. Beide kanten – soms wreed, soms aardig – waren vermoedelijk waar. Zoals de Franse historicus Ferdinand Braudel heeft gezegd: 'Tot het einde van de Middeleeuwen beweerden alle volkeren dat ze de stamvaders waren van roofdieren [...] De kaart van Europa heeft nooit zoveel witte vlekken gehad als vóór het jaar 1000.'[2]

Nadat de Romeinen vertrokken waren, moest de ooit welvarende provincie Pannonië voor zichzelf zorgen. In de regio volgde een machtsstrijd die meer dan vierhonderd jaar duurde: 'Een hele serie bloedige schermutselingen werd uitgevochten te paard, waarbij de ene bende nauwelijks was te onderscheiden van de andere,' aldus een wanhopige zevende-eeuwse kroniek. De Romeinse versterking die bekend was geweest als Aquincum was nu een ruïne en de burgerlijke stad die door de Hunnen werd verwoest, verviel tot een nederzetting van houten hutjes. Aan de overkant van de Donau waar nu Pest ligt, groeiden enkele bouwwerken toen niet uit tot iets groters dan een klein dorp. De rivier was 'wild en ontembaar' en stroomde veel sneller dan nu het geval is, en was moeilijk over te steken. De christenen waren vertrokken, net als de Romeinen: of naar het westen gevlucht, of meedogenloos afgeslacht door de heidense volkeren die met elkaar streden om land om zich te vestigen. Dit was de tijd van de Grote Volksverhuizing, toen opeenvolgende volkeren vanuit Centraal-Azië het westen overspoelden. Zij en hun nakomelingen gaven het moderne Europa vorm.

De Hunnen hadden zo'n vijftig jaar de meeste macht in de regio, maar

werden toen verdreven door de Sueben, die werden opgevolgd door de Vandalen, de Goten, de Visigoten, de Herulen en de Sarmatianen. Nog eens nauwelijks een eeuw vanaf de zevende lijken de Gepiden te hebben geheerst over het grootste deel van de streek, om op hun beurt te worden verdreven door de Avaren, die van de Euraziatische steppen kwamen. Geen van al deze volkeren heeft veel concreets nagelaten; van de vijfde tot de tiende eeuw zijn er geen stenen bouwwerken verschenen in het huidige Boedapest. Maar de Avaren brachten wel iets anders mee dat blijvend was en nuttig: zij verdienen de eer de ijzeren stijgbeugel te hebben geïntroduceerd, en daarmee een revolutie in de oorlogvoering te hebben ontketend.

De stijgbeugel was makkelijk over te nemen en de legers van Karel de Grote leerden de bij de nieuwe uitvinding passende techniek om begin negende eeuw de Avaren te verslaan. Het gebied rond de bocht in de Donau, inclusief de resten van de oude Romeinse nederzetting, werden in het Frankische Rijk opgenomen. De verschillende stammen huwden al eeuwen onderling en hoewel het aanvoerderschap in de loop der eeuwen verscheidene keren wisselde, is uit de meeste aanwijzingen af te leiden dat in de streek een zeer gemengde bevolking ontstond, later aangeduid met de algemene term 'Slavisch', al was dat genetisch niet helemaal correct. In het hele gebied dat later Hongarije zou worden, woonden vermoedelijk niet meer dan 75.000 mensen en in de twee nederzettingen aan de Donau waar nu Boedapest ligt, niet meer dan 1500.[3]

Rond 850 begonnen de stammen bekend als de Magyaren geleidelijk het Karpatenbekken, ook wel Pannonische Vlakte genaamd, binnen te druppelen. Van hun vroegste geschiedenis is zo goed als niets absoluut zeker, totdat ze in Europa verschenen; veel is gehuld in mythe en legende. Wat we wel weten is dat ze afstamden van een Fins-Oegrisch volk van de steppen van Kazachstan. In het eerste millennium v.C. hadden ze zich afgescheiden van de andere Oegrische volkeren en trokken ze massaal naar het zuidwesten. Hoelang dat heeft geduurd, of het decennia waren of zelfs eeuwen, weet niemand zeker, maar men kwam ze tegen op de handelswegen. Een groep Turkse reizigers verhaalde over een ontmoeting rond 1000 v.C. met een nomadische stam, 'Ungaren' of 'Onoguren'; in een van de Turks-Bulgaarse talen betekent Onogur 'tien pijlen.' 'Ze zijn een Turks ras en hun vorsten rijden uit met tot wel 10.000 ruiters. [...] Ze